

KRYSTYNA KRZYŻANOWSKA
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego
w Warszawie

FORMY I METODY PRACY DORADCZEJ W ROLNICTWIE INTEGROWANYM W NIEMCZECH

1. Wstęp

Podjmując jakiegokolwiek celowe działanie, stajemy zawsze wobec konieczności wyboru właściwych sposobów i środków. Ten sam cel można bowiem osiągnąć różnymi sposobami. Chodzi jednak o to, aby w praktyce stosować te metody i środki, które umożliwiają osiągnięcie zamierzonych celów szybciej i efektywniej. Doradztwo w praktyce dysponuje bogatym arsenalem środków i metod, którymi doradca może się posługiwać w oddziaływaniu na rolników i środowisko społeczne. Obok kontaktu interpersonalnego pomiędzy nadawcą porady i jej odbiorcą (klientem) w formie *doradztwa indywidualnego, grupowego lub masowego* możliwe jest również *doradztwo poprzez media drukowane, kontakt telefoniczny lub BBS (Bulletin Bonds Systems)*.

2. Doradztwo w formie ustnej

Wszystkie specjalistyczne problemy technologiczne pojawiające się w gospodarstwach z produkcją integrowaną rozwiązywane są w formie **doradztwa indywidualnego**. Kontakty doradców z rolnikami mogą mieć miejsce w gospodarstwie lub biurze, mogą odbywać się w trakcie bezpośrednich rozmów osobistych lub telefonicznych. Na przykład plan nawożenia doradca może opracować w biurze. Natomiast właściwy dobór środka ochrony roślin możliwy jest po dokonaniu diagnozy choroby czy szkodnika na miejscu w gospodarstwie. Tylko nieliczne przypadki tego typu można załatwić telefonicznie.

Znakomitym instrumentem upowszechniania idei rolnictwa integrowanego jest **doradztwo grupowe**, które prowadzone jest w oparciu o takie metody pracy doradczej jak: demonstracja rolnicza, lustracja gospodarstwa lub jego części oraz zespół rolników.

Demonstracja rolnicza polega na realizacji w gospodarstwie produkcyjnym pojedynczych zadań (lub grupy zadań) w oparciu o instrukcję sporządzoną na podstawie wyników doświadczeń adaptacyjnych w celu uzyskania lepszych wyników produkcyjnych i ekonomicznych. Dotyczy ona zespołu czynności, które musi wykonać rolnik, aby zastosować w gospodarstwie jakąś nowość. Praktykom dostarcza rzetelnych informacji z zakresu technologii produkcji i jest metodą wysoce przekonującą.

Jedną z najstarszych i najlepszych metod doradztwa grupowego jest **lustracja gospodarstwa**. Polega ona na odwiedzinach wybranego gospodarstwa przez grupę rolników w towarzystwie doradcy, a czasami także innych specjalistów, w celu poznania całego gospodarstwa lub jednego jego działu, albo określonego procesu produkcyjnego. Wielu doradców stosuje metodę lustracji upraw polowych w okresie ich wegetacji, która przydatna jest szczególnie w procesie kształcenia i doskonalenia zawodowego producentów rolnych. Rolnicy uczą się rozpoznawać choroby i szkodniki występujące na roślinach, nabywają umiejętności szacowania rozmiaru strat na plantacji z tytułu wypadnięcia porażonej rozsady lub zanieczyszczenia chwastami.

Dla doradców i rolników bardzo efektywną metodą doradztwa grupowego jest **praca w zespole roboczym**, gdzie obie strony znajdują wspólną płaszczyznę porozumienia w rozwiązywaniu problemów produkcyjno-technologicznych. Doradca na podstawie aktualnych danych może dokładnie poznać każde gospodarstwo, z którym współpracuje. Natomiast rolnicy mogą poszerzyć swoją wiedzę w zakresie prowadzenia upraw integrowanych oraz sposobów zorganizowania tego przedsięwzięcia. Podczas spotkań w zespole rolnicy mogą analizować aktualne osiągnięcia produkcyjne i ich wysokość porównywać z wynikami uzyskiwanymi przez kolegów czy też odnosić do wskaźników regionalnych obliczonych przez doradców. Rolnicy w ten sposób znajdują przyczyny mniej lub bardziej efektywnego gospodarowania oraz formułują wnioski na przyszłość.

Aby doradztwo grupowe było skuteczne, ważna jest częsta zmiana metod oraz stworzenie właściwego klimatu pracy, w którym większość uczestników może pracować stosownie do swoich predyspozycji. Aktywizująco działa przede wszystkim praca w małych grupach (4-5 osób), ponieważ każdy z uczestników ma szansę wyrażenia opinii. Członkowie zespołów roboczych darzą się wzajemnym zaufaniem, dlatego mogą grać w otwarte karty - prezentując zarówno dobre jak i słabe strony swoich przedsiębiorstw. Np. w ankiecie przeprowadzonej wśród 1200 członków zespołów roboczych w Westfalii aż 90% respondentów pozytywnie oceniło porównanie produkcyjno-ekonomicznych wyników ich gospodarstw z innymi w zespole, a 70% wypowiedziało się pozytywnie o korzyściach z omawiania słabych stron ich przedsiębiorstw.

Doradztwo masowe w mniejszym stopniu zajmuje się technologicznymi problemami pojedynczych gospodarstw, ale ma przede wszystkim na uwadze

popularyzację wiedzy i propagowanie aktualnych nowości rolniczych wśród najszerszych kręgów ludności rolniczej. Np. w Bawarii w miesiącach zimowych instytucje doradztwa państwowego organizują dni uprawy i ochrony roślin. Są one okazją do przedstawienia i oceny problemów produkcyjnych, które pojawiły się w minionym okresie wegetacyjnym oraz służą prezentacji aktualnie wypracowanych przez doradztwo sposobów rozwiązań tych zagadnień. W programie spotkań znajdują się również tematy z zakresu uprawy gleby oraz produkcji i ochrony roślin. W czasie tych imprez rolnicy mogą także wyrażać swoje opinie np. na temat nowych ustaleń prawnych dotyczących ochrony wód czy roślin.

3. Doradztwo w formie pisemnej

Obok bezpośredniej wymiany informacji duże znaczenie mają media drukowane takie, jak: **pisma okólne kół producenckich, instrukcje wdrożeniowe, publikacje w fachowych czasopismach, czy też prospekty** wydawane przez przemysł rolno-spożywczy.

Podstawą rozwoju produkcji integrowanej są wyniki doświadczeń. Stanowią one cenną pomoc w doradztwie rolniczym. W Bawarii co roku przeprowadza się około 1400 doświadczeń w zakresie uprawy roli, nawożenia, produkcji roślinnej, nasiennictwa i ochrony roślin. Wyniki tych badań są gromadzone i opracowywane przez okręgowe urzędy uprawy roślin i gleboznawstwa, a następnie publikowane w **zeszytach problemowych**. Zawierają one zalecenia dotyczące odmian roślin, zabiegów pielęgnacyjnych, zmianowania, wielkości pól i ich sąsiedztwa, nawożenia i ochrony roślin, co ma istotne znaczenie w eliminowaniu agrofagów. Oprócz tego znajdują się tu informacje dotyczące toksyczności i korzyści zastosowania tych chemicznych środków ochrony roślin, które w danym roku były testowane przez ośrodki doradcze, służby ochrony środowiska naturalnego oraz firmy je produkujące. Są to bardzo ważne informacje, bo jak wiadomo w integrowanej ochronie roślin zabiegi chemiczne wykonuje się wówczas, gdy jest to konieczne, preparatami selektywnymi, bezpiecznymi dla fauny pożytecznej oraz pszczoł, nie kumulującymi się w roślinach i glebie, o krótkich okresach karencji i prewencji.

Dużym zainteresowaniem praktyków cieszą się **instrukcje wdrożeniowe**, które są rozprowadzane przez służby doradztwa państwowego, rozkładane w różnych urzędach, czy też rozdawane zainteresowanym przy okazji zebrań. Instrukcje z reguły mają objętość jednej strony, zawierają fotografię szkodnika oraz podstawowe informacje na jego temat. Zamieszczone zdjęcia stanowią dobrą pomoc w diagnozowaniu chorób i szkodników. Służby doradztwa państwowego w Niemczech przygotowują dla rolników i ogrodników instrukcję wdrożeniową pt.: „Integrowana ochrona roślin w praktyce”. Zawiera ona fotografię szkodnika, jego opis, informacje o porażeniach i szkodach, jakie wywołuje oraz

o sposobach i terminach jego zwalczania. Ofertę doradztwa państwowego rozszerzają prospekty wydawane przez przemysł rolno-spożywczy.

4. Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin

Ważnym ośrodkiem informacyjnym dla rolników prowadzących uprawy integrowane jest Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin. Jej zadaniem jest przygotowywanie komunikatów dotyczących epidemii chorób i szkodników oraz sposobów ich zwalczania na podstawie prognoz i doświadczeń praktyki rolniczej i ogrodniczej. Dostarczają one aktualnej wiedzy odnośnie fitopatologicznej sytuacji wielu upraw mających duże znaczenie gospodarcze, epidemii chorób, warunków rozprzestrzeniania się szkodników i optymalnych sposobów ich zwalczania.

W sytuacji zagrożenia doradca podejmuje następujące działania:

- systematycznie kontroluje występowanie chorób i szkodników,
- wykorzystuje do walki ze szkodnikami m. in. pułapki świetlne, feromony, żółte płytki oraz urządzenia meteorologiczne (np. termometry, higrometry, deszczomierze),
- prowadzi dodatkowe badania laboratoryjne w celu zdiagnozowania choroby (np. testy dotyczące łamliwości źdźbła).

Na podstawie obserwacji i doświadczeń opracowuje się prognozy, które określają prawdopodobieństwo wystąpienia poszczególnych agrofagów w przyszłości. Praktycy muszą jednak pamiętać o tym, że PIOR dostarcza ogólnych wskazówek nt. zagrożeń w regionie. Na podstawie tych informacji rolnicy sami oceniają stopień zagrożenia i podejmują decyzję o tym, czy istnieje potrzeba podjęcia walki ze szkodnikami, czy też nie. Nie jest to zadanie łatwe, bowiem oprócz solidnej wiedzy fachowej potrzebna jest umiejętność jej zastosowania w praktyce (np. rozpoznawanie chorób i szkodników, ocena stopnia zagrożenia ze strony szkodnika). Dlatego Państwowa Inspekcja Ochrony Roślin bierze również udział w przybliżaniu tej wiedzy rolnikom. Zalecenia urzędników PIOR przekazywane są praktyce rolniczej w formie broszur, telefonicznych rozmów z zainteresowanymi, BBS, audycji telewizyjnej pt.: „Informacje atmosferyczne dla rolnictwa” oraz komunikatów zamieszczonych w lokalnej prasie. W wyjątkowej sytuacji (przypadek o zasięgu ponadregionalnym !) komunikaty podawane są przez radio i telewizję. Np. w Bawarii PIOR posiada zdecentralizowaną strukturę organizacyjną. Na poziomie okręgu pracują inspektoraty ds. rolnictwa. Każda służba okręgowa wybiera z reguły 5 reprezentatywnych gospodarstw rolniczych posiadających 5-8 łąnów, z którymi podejmuje współpracę. Doradca d.s. ochrony roślin raz w tygodniu ocenia plantację, określa stopień porażenia roślin chorobami oraz sprawdza, czy nie został przekroczony próg zagrożenia ze strony szkodnika. Po każdej kontroli sporządza się protokół, w którym znajduje

się: odmiana, faza rozwoju rośliny, stopień porażenia oraz wyrządzone szkody na plantacji. Stanowi on podstawę do formułowania komunikatów przez PIOR. Zebrane dane przydatne są nie tylko w danym regionie (poza monitami tygodniowymi !), ale również służą celom naukowym. Stanowią dobry serwis informacyjny dla praktyki rolniczej, o czym świadczy m.in. wzrost liczby przeprowadzonych **rozmów telefonicznych** (z 25 000 rozmów w roku 1978 do 188 000 rozmów w roku 1988). Obok komunikatów dotyczących epidemii chorób i szkodników inspektorat ds. rolnictwa opracowuje również w porozumieniu ze stacją meteorologiczną zalecenia agrometeorologiczne i prezentuje je w ramach programu telewizyjnego pt.: „Informacje meteorologiczne dla rolnictwa”. Ta oferta inspektoratu cieszy się również dużym zainteresowaniem rolników.

PIOR wykorzystuje w pracy doradczej również BBS (Bulletin Boonds Systems). BBS jest nowym medium w komunikowaniu masowym, dzięki któremu tekst przesyłany jest poprzez sieć telefoniczną i odtwarzany na ekranie odbiornika telewizyjnego lub monitora komputerowego. Centrala BBS połączona jest za pomocą linii telefonicznej z użytkownikami systemu. Każdy odbiorca informacji oprócz telefonu musi posiadać modulator, który umożliwi połączenie pomiędzy siecią telefoniczną i odbiornikiem telewizyjnym. W telewizorze musi być wbudowany dekodery, który przekazane sygnały zapamięta, a potem odtworzy w formie obrazu na ekranie. Do całego systemu może być podłączona drukarka. Dzięki temu systemowi można przekazać dużą ilość informacji i znacznie skrócić drogę ich przepływu od nauki do praktyki. W 1988 r. z tego źródła pozyskania danych w Niemczech skorzystało ok. 4500 rolników. Ponieważ w przyszłości BBS będzie miał duże znaczenie w upowszechnianiu postępu w rolnictwie, już dziś służby doradcze koncentrują się nad poszerzeniem i doskonaleniem tej oferty informacyjnej.

Do głównych obszarów zastosowań BBS można zaliczyć:

- pozyskiwanie informacji z centralnego ośrodka danych w formie stron z tekstem lub w postaci graficznej,
- porozumiewanie się z innymi użytkownikami systemu w formie pisemnych wiadomości, które mogą być gromadzone i odtwarzane,
- korzystanie z programów obliczeniowych niedostępnych dla wielu rachunkowiczów w celu porównania swoich wyników gospodarczych z innymi,
- wyszukiwanie programów obliczeniowych i przenoszenie ich na własny komputer (PC) oraz wykorzystanie u odbiorcy.

Za pomocą BBS rolnik może wielokrotnie porozumiewać się z nadawcą informacji. Jego zaletą jest również duży zasięg oddziaływania, nieograniczoność czasowa, dostępność oraz możliwość niezwłocznego transmitowania każdej informacji. To nowe medium wyróżnia się także dużą aktualnością. BBS - obok

bieżących zaleceń - dostarcza również coraz więcej ogólnych informacji dotyczących uprawy i ochrony roślin. Z reguły są to podstawowe wiadomości, które rolnik musiałby poszukiwać w książkach i czasopismach fachowych. Znajdują się tutaj informacje nt. środków ochrony roślin, nawozów mineralnych, odmian roślin oraz wskazówki odnośnie zastosowania ich w praktyce. Rolnik może poznać aktualne ceny środków do produkcji rolnej dostępnych na rynku.

5. Podsumowanie

Bogata oferta środków i metod, którymi doradca posługuje się w upowszechnianiu idei rolnictwa integrowanego w Niemczech, może być również przydatna rolnikom w Polsce. Na szczególną uwagę i podkreślenie zasługuje tutaj BBS, dzięki któremu możliwe będzie zwiększenie ilości przekazywanych informacji oraz skrócenie drogi w transmisji osiągnięć nauki do praktyki. To nowe medium wyróżnia się dużym zasięgiem oddziaływania, dostępnością oraz aktualnością danych. Dla rolników prowadzących gospodarstwa z produkcją integrowaną BBS w przyszłości stanowić będzie ważne źródło pozyskiwania informacji.

LITERATURA

1. Diercks R., Heitefuss R.: *Integrierter Landbau*. BLV Verlagsgesellschaft mbH, Munchen 1990.
2. Grzybczyk J.: Wymóg pierwszy: wiedza i partnerstwo. „*Nowoczesne Rolnictwo*”, 1997 nr 9.
3. Heiss A.: *Erfahrungen mit Unkrautbekämpfung nach Schadschwellen in Schwaben*. Schule und Beratung. Bayer. Staatsministerium für ELF, München, Heft 12, III-10, 1985.
4. Maziarz Cz.: *Andragogika rolnicza*. PWN, Warszawa 1977.
5. Przychodzeń Z. J.: *Zarys dydaktyki doskonalenia zawodowego w rolnictwie*. Wydawnictwo SGGW, Warszawa 1992.
6. Schiefer G.: Btx- Agrar: Bildschirmtext im Praxisversuch-Erfahrungen, Tendenzen, Aufgaben. *Berichte Über Landwirtschaft* 63, 390, 1985.
7. Wiech K.: *Integrowana, nadzorowana, ekologiczna...* „*Wiś i Doradztwo*” 1995. nr 1.